

AL MEER DAN 50 JAAR

JAARGANG 51
NUMMER 2
MAART-APRIL 2004

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

POKROF

LITURGISCHE KALENDER 2004

APRIL *nieuwe stijl*

D 1 MARIA van Egypte, boetelinge
 V 2 TITUS de Wonderdoener, monnik
 Liturgie van de Voorafgevijsde Gaven
 Gen 49:33-50:26; Spreuken 31:8-31
 Z 3 Akathistos-zaterdag
 NICETAS de Belijder, abt

**ZO 4 PALMZONDAG
 INTOCHT VAN JEZUS IN JERUZALEM
 Fil 4:4-9; Joh 12:1-18
 GEORGIUS van Malea, monnik
 Liturgie van Johannes Chrysostomus EIGEN TOON**

M 5 GROTE EN HEILIGE MAANDAG
 THEODULUS en AGATHOPODES, martelaren
 Liturgie van de Voorafgevijsde Gaven
 Ex 1:1-21; Job 1:1-12; Mt 24:3-25

D 6 GROTE EN HEILIGE DINSDAG
 Liturgie van de Voorafgevijsde Gaven
 Ex 2:5-10; Job 1:13-22; Mt 24:36-26:2

W 7 EUTYCHIUS, patriarch van Constantinopel
 GROTE EN HEILIGE WOENSDAG
 GEORGIUS, bisschop van Mytilene
 Liturgie van de Voorafgevijsde Gaven
 Ex 2:11-23; Job 2:1-10; Mt 26:6-16

D 8 GROTE EN HEILIGE DONDERDAG
 Vespers: Ex 19:10-19; Job 38:1-23, 42:1-5; Jes 50:4-11
 Liturgie van Basilius de Grote: 1 Kor 11:23-32; Mt 26:1-20;
 Joh 13:3-17; Mt 26:21-39; Lk 22:43-45 en Mt 26:40-27:2

V 9 GROTE EN HEILIGE VRIJDAG
 Metten van de Twaalf Evangelien:
 1. Joh 13:31-18:1 2. Joh 18:1-28
 3. Mt 26:57-75 4. Joh 18:28-19:16
 5. Mt 27:3-32 6. Mk 15:16-32
 7. Mt 27:33-54 8. Lk 23:32-49
 9. Joh 19:25-37 10. Mk 15:43-47
 11. Joh 19:38-42 12. Mt 27:2-62-66
 Vespers: Ex 33:11-23; Job 42:12-16; Jes 52:12-15, 53:1-12;
 54:1; 1 Kor 1:18-2:2; Mt 27:1-38; Lk 23:39-43; Mt 27:39-54;
 Joh 19:31-37; Mt 27:55-61

Z 10 GROTE EN HEILIGE ZATERDAG
 Klaagliederen bij het graf:
 Ezek 37:1-14; 1 Kor 5:6-8; Gal 3:13-14; Mt 27:62-66
 Vespers vóór Liturgie van Basilius de Grote:
 1. Gen 1:1-13 2. Jes 60:1-16
 3. Ex 12:1-11 4. Boek Jona (geheel)
 5. Jozua 5:10-15 6. Ex 13:20-15:19 (LXX)
 7. Sef 3:8-15 8. 1 Kon 17:8-24
 9. Jes 61:10-11; 12:1-5 10. Gen 22:1-18
 11. Jes 61:1-9 12. 2 Kon 4:8-37
 13. Jes 63:11-64:5 14. Jer 31:31-34
 15. Dan 3:1-88 (Septuagint)
 Goddelijke Liturgie van Basilius de Grote:
 Rom 6:3-11; Mt 28:1-20

**ZO 11 GROOT EN HEILIG PASEN
 VERRIJZENIS VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER,
 JEZUS CHRISTUS
 ANTIPAS, bisschop van Pergamon
 Hand 1:1-8; Joh 1:1-17**

M 12 STRALENDE MAANDAG
 BASILIUS, bisschop van Parion
 Hand 1:12-17, 21-26; Joh 1:18-28 **TOON 2**

D 13 STRALENDE DINSDAG
 MARTINUS, paus van Rome, martelaar
 Hand 2:14-21; Lk 24:12-35 **TOON 3**

W 14 STRALENDE WOENSDAG
 ARISTARCHUS, PUDES en TROPHIMUS, apostelen uit de
 Zeventig
 Hand 2:22-36; Joh 1:35-51 **TOON 4**

D 15 STRALENDE DONDERDAG
 CRESCENS, martelaar
 Hand 2:38-43; Joh 3:1-15 **TOON 5**

V 16 STRALENDE VRIJDAG
 AGAPE, IRENE en CHIONIA, martelaressen
 Hand 3:1-8; Joh 2:12-22 **TOON 6**

Z 17 STRALENDE ZATERDAG
 SYMEON, bisschop en gezellen, martelaren
 Hand 3:11-16; Joh 3:22-33 **TOON 7**

**ZO 18 TWEDE ZONDAG VAN PASEN
 THOMASZONDAG
 Johannes de Jongere, leerling van Gregorius uit Dekapolis
 Hand 5:12-20; Joh 20:19-31 TOON 1**

M 19 PAPHNUTIUS, priester en martelaar
 D 20 THEODORUS TRICHINAS, kluisenaar
 W 21 JANUARIUS en gezellen, martelaren
 D 22 THEODORUS uit Sykeon, bisschop van Anastasiopolis
 V 23 GEORGIUS, grootmartelaar
 Z 24 ELISABETH, wonderdoenster van Constantinopel

MAART/APRIL *oude stijl*

D 19 CHRYSANTHYUS en DARIA, martelaren
 20 JOHANNES en SERGIUS, martelaren

21 Lazarus-zaterdag
 JACOBUS, bisschop en belijder

**ZO 22 PALMZONDAG - ZONDAG VAN DE WILGEN
 BASILIUS, priester en martelaar
 Fil 4:4-9; Joh 12:1-18 EIGEN TOON**

M 23 GROTE EN HEILIGE MAANDAG

24 GROTE EN HEILIGE DINSDAG

25 GROTE EN HEILIGE WOENSDAG
 MARIA BOODSCHAP

26 GROTE EN HEILIGE DONDERDAG
 Synaxis van de aartsengel Gabriël
 Voor de lezingen zie men de kalender *nieuwe stijl*

27 GROTE EN HEILIGE VRIJDAG

28 GROTE EN HEILIGE ZATERDAG

**ZO 29 GROOT EN HEILIG PASEN
 VERRIJZENIS VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER,
 JEZUS CHRISTUS
 Hand 1:1-8; Joh 1:1-17**

M 30 STRALENDE MAANDAG

31 STRALENDE DINSDAG

1 STRALENDE WOENSDAG

2 STRALENDE DONDERDAG

3 STRALENDE VRIJDAG

4 STRALENDE ZATERDAG

**ZO 5 TWEDE ZONDAG VAN PASEN
 THOMASZONDAG
 THEODULUS en AGATHOPODES, martelaren
 Hand 5:12-20; Joh 20:19-31 TOON 1**

M 6 EUTYCHIUS, patriarch van Constantinopel
 7 GEORGIUS, bisschop van Mytilene
 8 HERODION, AGABUS, apostelen uit de Zeventig
 9 EUPSYCHIUS, martelaar
 10 TERENCEUS, en gezellen martelaren
 11 ANTIPAS, bisschop van Pergamon

Het Pascha der gelovigen in Rusland

De viering van Pasen vormt in de Russisch-orthodoxe Kerk het hoogtepunt van het kerkelijk jaar. Ook in de communistische tijd werden in Rusland de tradities en de gebruiken door de gelovigen in ere gehouden. Frans van den Brand kwam daarmee voor de eerste keer in 1974 in contact tijdens een bezoek aan Rusland.

In onderstaand artikel beschrijft hij hoe het paasfeest in Rusland gevierd wordt. De viering van de Verrijzenis des Heren is een aanzet tot herstel en vernieuwing van de banden met familie, burens en vrienden.

**“Христос воскресе!”,
“Воистину Воскресе!”**
*Christus is Verrezen!
Hij is waarlijk Verrezen!*

Handschuddend bevestigen de gelovigen aan elkaar dat Christus is verrezen. Pasen is het hoogtepunt voor hun religieus gemoed. In de Paasviering wordt het allerheiligste Pasen bezongen; het Pasen vol geheimen, van Christus de Verlosser, het onbevleete Pasen, het grootste Pasen dat de deuren van het paradijs opent voor ons en alle gelovigen heiligt. “Pasen, bevrijding van droefheid. Laat ons elkander in vreugde omhelzen” (Paasverzen uit Paasnachtviering). Alles verbleekt bij de intense vreugde van het Paasfeest. Een feest te groot om het op één dag te vieren. “Een nieuw heilig Pasen”; het oude wordt nieuw. In de keuken wordt de koelitsj gebakken, het traditioneel Russisch paasgebak waarin het oude-gedroogde ingrediënten- wordt vernieuwd.

Na de bijzondere viering van de Grote en Heilige Vrijdag komen de gelovigen op Paaszaterdag

naar de kerk of het klooster met hun traditionele Paasspijzen. De koelitsj, de Pascha (een stevige kwarkpudding bereid in een houten piramide-achtige vorm, waarop het kruis en de letters XB prijken, afkorting van Христос воскресе, Christus voskrese) en de overwegend rood gekleurde paaseieren, worden in witte doeken aangedragen en neergezet op tafels welke zijn geplaatst voor de kerk of in de kloosterhof. De priester zegent gewoonlijk royaal met wijwater, hetgeen soms hilariteit teweeg brengt maar ook vrolijkheid.

De koelitsje staat te pronken, met de letters XB, Christos Voskrese. Foto: Frans van den Brand.

De koelitsj is namelijk overdekt met suikerfondant, dat door het water smelt.

Gospodi pomiloej

“Gospodi pomiloej” “Heer ontfarm U”, de smeekbede bij uitstek tijdens het bakken van de koelitsj door de vrouw des huizes. Niemand mag in de keuken komen tijdens de bereiding. Volgens de oude traditie wordt het deeg op donderdag voor Pasen gemaakt. Op vrijdag wordt aan het deeg een rest van het meel, eieren, boter, suiker, rozijnen, krenten, amandelen, hazelnoten, walnoten, vijgen, dadels, gekonfijte vruchten, citroenschil en likeur toegevoegd. Alle ingrediënten zijn gedroogd, behoren tot het oude en worden nieuw in de koelitsj. Het streven is gericht op minstens een koelitsj van 30 cm hoog. Onder het bereiden van de koelitsj en terwijl hij in de oven staat klinkt het onophoudelijk “Gospodi Pomiloej”, “Heer ontfarm U” en zingt de vrouw hymnen. Er mag niets mis gaan. Wee degene die het waagt om een voet in de keuken te zetten op deze momenten of in huis zijn stem durft te verheffen voordat de koelitsj gebakken is. Als de koelitsj mislukt, krijgen een rinkelende telefoon, een voorbij scheurende auto, ratelende kar of luidruchtige jongelui geheid de schuld. “Zij hebben mijn goede koelitsj geruïneerd”, wordt er dan gezegd. Elke Russin heeft wel een dergelijk verhaal.

Paasliturgie in Moskou

Voor het eerst mocht ik de Paasviering in Rusland beleven in 1974. Mijn verzoekbrief aan patriarch Pimen werd beant-

Russische vrouwen met hun paasspijzen op weg naar de zegening in de kerk (Moskou, 1974). Foto: Frans van den Brand.

woord door de nog steeds residentende metropoliet Juvenali. Ik mocht de Paasliturgie meevieren in Moskou. Na aankomst moest ik mij telefonisch bij het patriarchaat melden om te vernemen in welke kerk ik werd verwacht. Reisleidster Ludmila weigerde echter om voor mij het patriarchaat te bellen. Zij nam geen enkel risico. Een reisgenoot loste dit probleem op. Het werd de kathedraal van het beroemde Nieuwe Maagdenklooster. Op de avond van Paaszaterdag was het klooster

omgeven door een cordon van politie en militairen. Aan de kloosterpoort werd iedereen en alles gecontroleerd. Militairen begeleidden mij naar een plaats in de kathedraal, midden tussen haast opeengepakte vrouwen met witte hoofddoeken. Even later duidde een officier mij hem te volgen. In een kamer vol rook en hoge militairen werd druk gepraat. Voor de zoveelste keer moest ik mijn uitnodigingsbrief laten zien. Daarna werd ik door vier militairen uiterst hoffelijk teruggebracht en kreeg een

ruime plaats vlak bij de iconostase. Een onvergetelijke beleving! Meelopen in processie met oosterse medechristenen, een kaars in de hand, in het donker door de met een dikke laag sneeuw bedekte kloostertuin, begeleid door klokkengelui, onderwijl de processie-troepaar meeneuriënd. Het schijnsel van de honderden kaarsen weerspiegelde zich in de ijskristallen langs de paden. Een prachtig gezicht! De viering duurde ongeveer acht uur, doch boeide mij door schoonheid in gezang, rituelen, symboliek en mystiek van het begin tot het einde. De mensen vereerden onophoudelijk de iconen, staken kaarsjes op, liepen zo nu en dan even de kerk uit en dronken thee.

Eerder op die dag hadden wij in groepsverband het Nieuwe Maagdenklooster, zo rijk aan geschiedenis, bezocht. Op dat moment was de zegening van de Paaspijzen in volle gang. De gelovigen stonden in een lange rij in de sneeuw om hun spijzen door de royaal met wijwater zwiepende pope te laten zegenen. De reisleidster noemde deze gebeurtenis in perfect Duits "Russische Osterfolklore im Freilichtmuseum" (Russische paasfolklore in het openluchtmuseum). Het klooster werd als cultureel object beschouwd. Godsdienst bestond toen niet.

Van het duister naar het licht

Vanuit de vroegtijd wordt Pasen beschouwd als het doopfeest bij uitstek. Voor de viering van de verrijzenis van Christus lieten velen zich dopen. In plaats van het Trisagion wordt tijdens de

*De vele koelitsje, met de letters XB, maken Pasen tot een waar feest. Hier staan ze klaar om naar de kerk te worden gebracht voor de zegening.
Foto: Frans van den Brand*

RECEPT KOELITSJ

Ingrediënten:

900 gr. Meel
2 pakjes bakpoeder (Vroeger gist, maar bakpoeders werken minstens zo goed)
10 eierdooiers
10 eiwitten
200 gr. suiker
250 gr. roomboter
3 pakjes vanillesuiker
theelepels gemalen saffraan
1 borrelglaasje rum
2 theelepels zout
300 gr. gehakte amandelen en noten
300 gr. vijgen, dadels, rozijnen, krenten
gekonfijte vruchten
schil van een citroen

Garnering:

250. gr poeder suiker
enkele eetlepels citroensap of rum
garneer-attributen.

De saffraan in rum weken. Meel, suiker, vanillesuiker, zout en boter mengen en kneden. De eierdooiers er een voor een aan toevoegen tot het geheel een goed kneedbare massa is geworden. Rozijnen en krenten wassen en

toevoegen, evenals de gehakte noten, vijgen, dadels, gekonfijte vruchten en citroenschil. De saffraan en rum bijvoegen alsook het bakpoeder. Voorzichtig de stijfklopte eiwitten door het deeg spatelen. Het deeg moet stevig, elastisch en glad blijven. Als het deeg niet stevig genoeg is om de vruchten op hun plaats te houden, dan telkens een beetje meel over het geheel zeven.

De bodem en wand van een conservenblik (2 of 3 ltr.) Bekleden met bakpapier. Voor ongeveer 80 % vullen. De oven op 200 graden voorverwarmen, daarna temperen tot 175 graden. Na een uur met een breinaald in het gebak steken. Wanneer er niets meer aan de naald blijft zitten is het gebak gaar. Na het afkoelen de koelitsj opmaken. In het midden een kaars plaatsen. Poedersuiker met citroensap of rum roeren tot het wat dikker wordt. Dit aanbrennen op de koelitsj als fondantlaag en af laten druipen langs de zijden. Versiering en de letters XB aanbrennen. Pasen kan niet meer stuk!

Paasliturgie gezongen: “Gij allen, die in Christus zijt gedoopt, hebt u met Christus bekleed, alleluja”. De Grote en Heilige nacht van Pasen begint in een deels donkere kerk. De priester draagt de plastsjanitsa (de doek waarop de gestorven Christus staat afgebeeld, omgeven door Maria, enkele discipelen en vrouwen) vanuit de kerk naar het altaar, waarop deze tot de Hemelvaart van Christus blijft liggen. Het kruis en het evangelieboek worden er op gelegd. De priester betreedt in wit gewaad de kerk met een versierde drietandkaars, geeft het licht door aan de gelovigen die het weer aan elkaar doorgeven. In processie met het kruis voorop worden het evangelieboek, iconen, vaandels en wierook meegedragen. Men trekt enkele malen om de kerk heen of door de kloostertuin terwijl de klokken luiden, en zingt bij herhaling de tropaar: “Uw verrijzenis, O Christus, bezingen de engelen in de hemel; maak ook ons op aarde waardig, U met een zuiver hart te verheerlijken”. Bij terugkomst is de kerkdeur gesloten. De priester zingt het verrijzenisevangelie, maakt driemaal een kruisteken met het wierookvat en bewierookt de deur. De priester, het koor en de

gelovigen zingen de Paastropaar: “Christus verrees uit de doden, door zijn dood overwon hij de dood en leven schenkt Hij hun die zijn in het graf”. Terwijl de priester psalm 68 zingt wordt de tropaar door het koor en de gelovigen telkens herhaald. De priester klopt met het kruis op de deur, waarna deze wordt geopend. De kerk straalt van licht. Zingend “En leven schenkt hij hun die in het graf zijn”, trekt de processie de kerk binnen en zingt totdat ieder een plaats heeft ingenomen.

Na de vredeslitanie zingt het koor de negen odes, waarin het paasgebeuren in vele facetten wordt verheerlijkt, afgewisseld met kleine litanieën, kondak en ikos. Een loflied op Maria volgt, waarna het exapostilarion “Naar het vlees ontslapen als een sterfeling”, de opstandingsverzen en de Paasverzen worden gezongen. Het moment van Pasen is nu aangebroken. In Rusland omhelst men elkaar met “Christus is verzen”.

De toespraak op naam van de heilige Johannes Chrysostomos wordt voorgelezen en de aan hem toegewijde tropaar gezongen.

De Goddelijke Liturgie van Chrysostomos straalt in volheid af op alle aanwezigen. De deuren

van de iconostase blijven open als symbool van de geopende hemel. Christus heeft ons de weg daartoe bereid. Omdat knielen duidt op boetedoening wordt er niet geknield. Christus heeft voor ons alle schuld weggenomen. Wel buigt men. Het evangelie wordt in zoveel mogelijk verschillende talen gelezen. De Paasboodschap is van wereldwijde betekenis.

Het gezang “Christus is verzen” komt op vele momenten in de liturgie terug. Daarmee wordt de plechtigheid ook afgesloten. De gelovigen komen naar de priester om hem de Paaskus te geven. Daarna omarmen zij elkaar.

Te groot voor één dag

Bij velen thuis is de Paastafel rijk gedekt en versierd. De rijkdom van de Paasliturgie als grootste feest wordt hierin kleurrijk weerspiegeld. Centraal staat de koelitsj, daarnaast prijken de Pascha, de rood geverfde eieren, salades, warm en koud vlees en natuurlijk wodka. Het feest is te groot voor één dag! De overvloedig gedekte tafel blijft de hele week gedekt staan. Ieder mag zich dagenlang aan alles te goed doen. Van de gewijde koelitsj moeten familie, burens en vrienden eten. Het schenkt vrede aan elkaar. Zowel religieus als fysiek geeft het oude de kracht voor een nieuwe toekomst.

Frans van den Brand

Voor de vieringen van de Grote en Heilige Vrijdag, Paaswake en Goddelijke Liturgie volgens de Slavisch-Byzantijnse Ritus raadplege men de liturgie-aankondigingen achter in deze editie van Pokrof.

Vrouwen staan in een lange rij voor de kerk, om hun paasgerechten daar te laten zegenen (Moskou, 1974). Foto: Frans van den Brand.

*In de Syrisch-orthodoxe bisschopskerk van Beiroet hangt de begrafenis-kist boven de hoofdingang, zodat de gelovigen, ten zegen, eronder door kunnen lopen.
Foto: Fabro Atto.*

‘Wij geloven en belijden dat Hij waarlijk is opgestaan’

De heilige Week en Pasen in de Syrisch-orthodoxe Kerk

Naast de kerken van Byzantijnse traditie zijn er vele oriëntaalse kerken. En er zijn zes oriëntaalse liturgische tradities. Eén ervan is de zogeheten ‘(West-)Syrische’, zoals die wordt gevierd door de Syrisch-orthodoxe Kerk van Antiochië. Hoe viert deze kerk Jezus’ Lijden en Verrijzen? Leo van Leijsen maakte ooit hun Goede Vrijdag en Pasen mee in Beiroet en ging te rade bij kenners.

*Petrus zat bij de deur en hij huilde.
Hij riep: Heer, open jouw deur.
Ik ben je leerling.
Hemel en aarde huilen om mij,
omdat ik de sleutels van het Koninkrijk verloren ben.*

Met een stem vol boete en rouw zingt de Syrisch-orthodoxe priester deze woorden. Drie keer. Elke keer herhaalt het koor het gezang. De vespers op Palmzondagavond, een donkere kerk. Dan stapt de priester naar voren, naar de voorhang voor de middelste deur van de altaaruimte¹.

In zijn hand een kruis, waarmee hij het gordijn drie keer aanraakt. Bij de derde keer wordt het gordijn opzij geschoven. De lichten in de kerk worden ontstoken. Priester en diakens trekken de altaaruimte in. Een lied klinkt. “Zalig de goede dienaren die de Heer bij zijn komst wakend en werkend in zijn wijngaard aantreft. Hij omgordt zijn lendenen en bedient ze, want ze hebben bij hem gewerkt van de morgen tot de avond.”

De parabel van de goede knecht die waakte (Mt 24, 46), maar ook die van de verstandige en domme

bruidsmeisjes (Mt 25, 1-13) staan centraal in deze dienst. En men kijkt al naar Witte Donderdag als de Heer zijn leerlingen de voeten zal wassen.

Palmzondagavond

Palmzondag zelf was nog een feestdag. Met de sfeer van boete en waken in de vespers op palmzondagavond is de toon gezet voor de Goede Week. Het is het begin ervan. Vanaf zondagavond zijn de priesters in de parochies druk bezig met het afnemen van de biecht, zodat de gelovigen met een opgeruimd hart hun paascommunie kunnen ontvangen. De liturgie van de Goede Week onderscheidt zich van de rest van het liturgische jaar. De vele schriftlezingen worden sober voorgedragen. Er zijn speciale gebeden, andere vallen juist weg.

Men leeft toe naar de hoogtepunten van deze week, allereerst Witte Donderdag.

Donderdag der heilige Mysteriën

Het Laatste Avondmaal en de instelling van de eucharistie worden op deze dag herdacht. De naam 'mysteriën' verwijst naar dit sacrament. Iedere gelovige wordt verondersteld naar de communie te gaan.

Naast de Goddelijke Liturgie is er op Witte Donderdag een voetwassing. Meestal vindt de eucharistie 's morgens plaats en de voetwassing in de namiddag. Maar het kan ook andersom.

De Dienst van de Voetwassing is een lange viering, gezongen, soms onder instrumentale begeleiding, en met veel lezingen. Er worden gebeden gezegd en hymnen ten gehore gebracht, ooit geschreven door Syrische kerkvaders anderhalf duizend jaar

geleden. In de dienst wast de bisschop - of soms de parochiepriester - de voeten van de 'Twaalf Leerlingen', twaalf geestelijken: priesters en *shamoshé* (diakens, subdiakens). Het spelen van bijbelverhalen in de kerk is in het Syrische christendom een oude traditie. Men leest Johannes 13, 1-19. Er is een priester-verteller, dan de hoofdvoorganger die Jezus 'speelt' én een Petrus-figuur, een priester (of diaken) die net als Petrus getrouwd moet zijn. *'Voor het paasfeest... stond Jezus op...'*, leest de priester-verteller uit het evangelie. En de voorganger staat op van zijn zetel, *'..legde zijn bovenmantel af..'* - de voorganger legt zijn hoofdbedekking en mantel af - *'nam een linnen doek en legde die om zijn lendenen...'* - de voorganger doet evenzo; *'... hierop goot Hij water in een schotel'*. Terwijl de voorganger de voeten van de Twaalf wast,

zegt hij: "Moge de Heer God alle wandel van de oude mens van je afwassen en jou vernieuwen in geest en waarheid en samen met jou ons allemaal". Zo komt de voorganger bij 'Petrus', die aanvankelijk de voetwassing weigert. Tussen hem en 'Jezus', de voorganger, ontspint zich een dialoog in precies de woorden van het Johannes-evangelie. Petrus geeft zich gewonnen aan zijn Heer, en de gelovigen met hem.

Vrijdag van de Kruisiging

Op Goede Vrijdag volgt de Syrisch-orthodoxe liturgie het lijdensverhaal op de voet. De centrale viering bestaat onder andere in het Derde, Zesde en Negende die zonder onderbreking achter elkaar worden gevierd.

In de terts (Dienst van het Derde Uur) horen we over de veroordeling van Jezus. Na de terts is er

Bisschop Samuel Aktas van Tur Abdin wast de voeten van subdiakens. Dezen dragen over hun liturgische gewaad een gele sjaerp met in het Syrisch steeds de naam van één van de Twaalf Apostelen, bijvoorbeeld de meest linkse "Jakob, zoon van Alfeüs". Foto: H. Hollerweger, TUR ABDIN.

In een kleine Syrisch-orthodoxe kerk in Libanon houdt men a
Foto: Fa

een processie. De voorganger draagt een kruis op zijn rechterschouder, daarmee Jezus' kruisweg symboliserend. Wanneer de processie ten einde loopt en de priester vóór de altaaruimte staat, dan wordt het kruis, zonder enige versiering of franje, op een standaard gezet. Het Zesde Uur (sext) is al begonnen en het evangelie van de kruisiging wordt gelezen. Aan weerszijden van het kruis staan twee brandende kaarsen. Zij verzinnebeelden de twee misdadigers die met Jezus werden gekruisigd. Het evangelie vertelt dat de 'goede moordenaar' de ander die Jezus bespote (Lukas 23, 30-40), terechtwees. Op dat moment wordt de kaars ter linkerszijde van het kruis gebroken.

De evangelielezing van de noon (Negende Uur) vertelt over Jezus' dood. "Er viel duisternis over heel de aarde". De lichten in de kerk worden gedoofd. Na de

noon wordt het kruis van de standaard genomen en op een tafel gelegd. Dan begint de oeroude dienst van de Kruisverering, die uit Jeruzalem stamt en ook in de romeinse Goede-Vrijdagliturgie bewaard is gebleven.

Meteen hierop volgt de Dienst van de Begrafenis, die later werd ingevoerd. Men 'speelt' een begrafenis na: het afleggen, de rouwstoet, de graflegging. De voorganger mengt wijnazijn met mirre in een bak en bevochtigt het kruis daarmee. Daarna wast hij het kruis met rozenwater. Zo wordt het wassen van Jezus' dode lichaam door Jozef van Arimathea en Nicodemus uitgebeeld. Dan wordt het kruis gebalsemd met wierook, bedekt met een mooie katoenen doek en in een linnen lijkwade gewikkeld. Het kruis, Jezus' 'lichaam', wordt dan, meestal na een korte processie, bijgezet in een 'graf'

in de altaaruimte. Dat kan een nis in de muur zijn, een uitgespaarde ruimte in de vloer, of een andere aparte plaats achter het altaar. Deze plaats wordt verzegeld met was, het graf van Christus symboliserend. Niemand mag erbij komen. De toegang tot de plaats kan bijvoorbeeld worden afgesloten met stoelen en liturgische waaiers. Er worden kaarsen bij gezet. Zij blijven tot en met Paaszaterdag branden.

Ook is er kleine kist waarin een (ander) kruis ligt. Op en in deze kist liggen vaak vele bloemen. Aan het einde van de Goede Vrijdag-dienst is er een processie, in Syrië en Libanon op straat, in Nederland binnen de kerk. Na de processie wordt de kist boven de hoofdingang geheesen, zodat ieder er onderdoor kan lopen, om zo zegen te mogen ontvangen. Men raakt de kist aan met de hand of geeft het een handkus. Mensen pakken als

de begrafeniskist met kruis en bloemen hoog boven de ingang.
bro Atto.

"Christus is opgestaan uit het graf". Bisschop Samuel Aktas van Tur Abdin toont in de paasdienst het kruis als symbool van de verzenen Christus. Foto: H. Hollerweger, TUR ABDIN.

teken van zegen een bloem. Ieder krijgt ter gedachtenis aan Jezus' lijden wat te drinken van het bittere mengsel. Het is inmiddels al paaszaterdag; zoals in de bijbel begint ook in de Syrisch-orthodoxe traditie de volgende dag steeds bij zonsopgang.

Zondag van de Verrijzenis

Paaszaterdag gaat aan de 'Grote Zondag der Verrijzenis' vooraf. Deze 'Zaterdag van het Licht' herdenkt Jezus' Nederdaling ter Helle. Pasen werpt zijn licht al vooruit.

De grote paasdienst van de Verrijzeniszondag wordt gevormd door de vespers, het nachtofficie en de metten, met aansluitend de eucharistie 'bij ochtendschemering'. Men kan deze dienst zowel op zaterdagavond als op zondagochtend vieren. In Nederland is het in Twente de gewoonte om hem 's ochtends te laten plaatsvinden, in Beiroet heb ik hem in de late avond meegemaakt. De wake van de paasnacht wordt, zoals de meeste plechtige diensten in de Syrisch-orthodoxe kerk, afgewisseld door een meisjeskoor en een koor van mannen en jongens gezongen. Er is vaak begeleiding met instrumenten als orgel, viool, kanoen (oosters snareninstrument) en oed (oriëntaalse luit). In het begin van deze dienst - de kerk is donker - 'verrijst' het kruis uit zijn graf. Het wordt uit het graf geheven en het 'graf' opengelaten. Het kruis wordt gewassen met rozenwater en versierd met een rode zijden sjaal, gedachtig het woord van de profeet Jesaja: 'Wie komt daar uit Edom, uit Bosra in helrode

kleren, gehuld in zijn gewaad...?', (63, 1). De voorganger gaat naar de drempel van de altaaruimte, schuift het gordijn opzij en toont het kruis aan de mensen in de kerk als teken van Christus' Verrijzenis: "Ik breng u de vreugdevolle tijding: Christus is opgestaan uit het graf". "Wij geloven en belijden dat Hij waarlijk is opgestaan", antwoorden de mensen. Kaarsjes worden ontstoken, het paaslicht.

Het kruis wordt op een standaard geplaatst voor het altaar, met aan weerszijden twee brandende kaarsen, waar het blijft staan tot Hemelvaart. Hoogtepunt van de dienst is de paasprocessie tijdens de Goddelijke Liturgie, vóór de communie. Onder het zingen van liederen worden het kruis en de kaarsen rondgedragen. De zegen met het paaskruis besluit de lange viering.

De paasviering in de kerk wordt traditiegetrouw voortgezet in de huiselijke kring. Families gaan op Eerste Paasdag bij elkaar op bezoek. Onder veel hilariteit worden eieren tegen elkaar getikt. De priesters komen naar de huizen, bewieroken die en zegenen het paasbrood.

Maandag van Pasen

Op Paasmaandag wordt een Goddelijke Liturgie gevierd voor de doden. Tweede Paasdag is daarmee een dag van vreugde en verdriet. Dat gaat niet in tegen de geest van de Syrisch-orthodoxe week van Pasen. In die week worden zowel Jezus' Dood als verrijzenis herdacht en er wordt er nog vaak teruggegrepen op het lijdensverhaal. Families bezoeken deze maan-

dag de graven van hun geliefden. In Tur Abdin gaat de bisschop voor in het klooster van Mor Abraham, net buiten Midyat. Er is een processie naar het kerkhof en een zegening van de graven. In Nederland gebeurt iets dergelijks in het Mor Efrem-klooster, waar de aartsbisschop na de Goddelijke Liturgie met de geestelijken en vele gelovigen naar het nabijgelegen kerkhof trekt, om er te bidden bij de graven. Zowel in het Oosten als in Nederland nemen de families eieren, zelfgemaakte kaas, koek en snoep mee, om aan iedereen uit te delen. Dit gaat terug op het oude dodenmaal uit het vroege christendom, dat vanwege zijn wortels in de voorchristelijke godsdienst overigens pas na enige aarzeling in de christelijke vroomheidspraktijken werd geïntegreerd. Bij ontvangst van een versnapering antwoordt de ander 'gecondoleerd' of - nog mooier - 'Moge God de overledene alle zonden vergeven en het Koninkrijk der hemelen schenken'. De hoop van Pasen reikt over het graf heen, zowel in Tur Abdin als Beiroet, als ook in Twente.

Leo van Leijsen

Dit jaar staat op de Vijfde Zondag van Pasen, 8 mei, de Syrisch-orthodoxe Kerk van ons land centraal onder het motto 'Van Edessa naar Enschede' Syrisch-orthodox in Nederland.

Informatie over deze zondag vindt u op www.oecumene.nl

¹Een Syrisch-orthodoxe kerk heeft een afscheidingsmuur - zoals in de Byzantijnse kerk de iconostase - tussen het schip van de kerk en de ruimte waar het altaar staat. Er zitten drie 'deuren' in, met gordijnen ervoor, die op gezette tijden gedurende diensten open zijn.

Dialogontmoeting van de WARC en de Oosterse Orthodoxie in Pittsburgh (VS). Rechts voor de auteur. Foto: uit archief auteur.

De WARC en de Orthodoxie als dialoogpartners

Via de Wereldbond van Hervormde en Gereformeerde Kerken (WARC) is de Protestantse Kerk in Nederland betrokken bij de dialogen met de Oosters-Orthodoxe en Oriëntaals-orthodoxe Kerken. Dr. K. Blei, oud-secretaris-generaal van de Nederlandse Hervormde Kerk, neemt al sinds 1993 deel aan deze dialogen tussen de WARC en de Orthodoxe Kerken. In dit artikel stelt hij de dialoogpartners voor en geeft hij zijn visie op de ontwikkeling en de resultaten van deze dialoog.

Sinds 1988 is er een dialoog tussen de WARC en de Oosterse Orthodoxie. De achtste bijeenkomst was in 2003. Er komt in elk geval nog één ontmoeting, vermoedelijk in 2005.

De dialoog tussen de WARC en de Oriëntaals-orthodoxe Kerken begon enkele jaren later. De eerste bijeenkomst was in 1993. De afsluitende, zevende ontmoeting vond plaats in 2001.

Samen tellen de Orthodoxe gemeenschappen wereldwijd ongeveer 265 miljoen leden. De ruim

200 lidkerken van de WARC tellen samen ruim 75 miljoen leden.

De oosterse kerken na Chalcedon

Het onderscheid tussen de Oosters-orthodoxe en de Oriëntaals-orthodoxe Kerken gaat terug op een schisma van de vijfde eeuw. In die tijd werd binnen de christenheid geworsteld om het rechte zicht op de betekenis van Christus. De eerste concilies (= oecumenische kerkvergaderin-

gen), in de vierde eeuw, kwamen tot uitspraken waarin de eenheid van Christus met God de Vader onder woorden werd gebracht. Zie nog de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel, waar gezegd wordt dat Jezus Christus "God uit God" is, "één van wezen met de Vader".

Maar tegelijk werd er aan vastgehouden dat Jezus Christus waarachtig (en niet slechts in schijn) mens is. Hoe gaat dat samen? Daarover gingen de concilies van de vijfde eeuw. De discussies kwamen tot een zekere afsluiting op het vierde concilie: dat van Chalcedon in 451. Dat sprak uit dat de "ene Persoon" van Christus "twee naturen" heeft, een goddelijke én een menselijke, "ongedeeld en ongescheiden, onvermengd en onveranderd". Voor sommige kerkelijke leiders

was dit onaanvaardbaar. Die beschouwden het spreken over 'twee naturen' in de ene Christus als een tekort doen aan Christus' eenheid. In plaats daarvan spraken zij over "de ene natuur van het vleesgeworden Woord van God", een "eenheid van natuur" waarin Christus' God-zijn en zijn mens-zijn werkelijk zijn verenigd. Voor hun tegenstanders, die het op het concilie van Chalcedon hadden gewonnen, betekende dit juist weer een tekort doen aan het werkelijke mens-zijn van Christus.

Zij die de beslissing van Chalcedon (het dogma van de 'twee-naturen-leer') niet aanvaardden kwamen daarmee als een afzonderlijke kerkengemeenschap buiten de officiële Rijkskerk te staan. Het is die kerkengemeenschap die vandaag nog voortbestaat als de Oriëntaals-orthodoxe. Die Oosterse Kerken die de beslissing van Chalcedon wél aanvaardden, kennen wij als Oosters-orthodox. Rond 1990 kwam het tot een zekere toenadering tussen Oosters-orthodoxen en Oriëntaals-orthodoxen. Men erkent ondanks verschil in woordgebruik gemeenschappelijk ("authentiek Orthodox") geloofsinzicht. Maar tot daadwerkelijke opheffing van de kerkelijke gescheidenheid leidde dat nog niet, wel tot pastorale samenwerking in het Midden-Oosten (Syrië, Libanon, Egypte).

De Oriëntaals-orthodoxe kerkenfamilie omvat zo'n 40 miljoen kerkleden, in vijf kerken: de Koptisch-orthodoxe Kerk van Egypte, de Ethiopisch-orthodoxe Kerk, de Armeens-apostolische Kerk, de Syrisch-orthodoxe Kerk

Orthodoxe deelnemers aan de dialoogontmoeting van de WARC en de Oosterse Orthodoxie in het orthodoxe klooster Brancoveanu in Sambata de Sus, nabij Sibiu (Roemenië). Foto: uit archief auteur.

en de (uit contacten vanuit Syrië voortgekomen) Malankara-orthodoxe Kerk in India.¹ Die hebben dus (vrijwel) allemaal in gebieden buiten Europa hun thuis. Dit in tegenstelling tot de Oosters-orthodoxe Kerken, die vrijwel allemaal binnen (Oost-)Europa zijn aan te treffen. Dat onderscheid is niet toevallig.

Achter het concilie van Chalcedon - zoals achter alle vroegkerkelijke concilies - stond de centrale macht van de Byzantijnse keizer. Verzet tegen Chalcedon kwam mede voort uit verzet tegen het keizerlijk gezag. De Oriëntaals-orthodoxe Kerken zijn dan ook alle ontstaan in de randgebieden of buiten de gren-

zen van het toenmalige Byzantijnse rijk. Binnen dat rijk was het christendom staatsgodsdienst en de leer van Chalcedon de van staatswege gehandhaafde geloofsopvatting. De Oosters-orthodoxe Kerken zijn tot vandaag toe, in Oost-Europa, gewend aan een situatie waarin zij, vaak leunend op de overheid, (pretenderen te) gelden als de nationale kerk, de kerk van en voor het volk. Althans sommige Oriëntaals-orthodoxe Kerken, met name die in Egypte, Syrië en India, kennen een dergelijke situatie niet en zijn religieuze minderheid in een overwegend anders georiënteerde omgeving.

Versillen tussen Oost en West

Toch zijn beide Oosterse kerkenfamilies zeer aan elkaar verwant. Ze vertegenwoordigen samen een type christendom dat zich onderscheidt van het christendom van het Westen. Het Oosten is meer speculatief en mystiek georiënteerd, het (Latijnse) Westen is meer gericht op juridisch denken, heldere organisatie, logisch onderscheiden. Dat heeft gevolgen voor geloofsopvatting, eredienstbeleving en kerkvisie. Het schisma van 1054 tussen Rome en Constantinopel was de consequentie van een eeuwenlang vervreemdingsproces.

Ook protestanten zijn exponenten van het westerse, Latijnse christendom. In de dialogen die de WARC sinds 1988 respectievelijk 1993 met beide Orthodoxe kerkenfamilies heeft gevoerd, stond (en staat) het contact tussen Oost en West op het spel. Recent is binnen de Wereldraad

van Kerken de verhouding tussen de Orthodoxe Kerken en de andere (meest protestantse) lidkerken moeilijk geworden. De Orthodoxe vertegenwoordigers geven steeds duidelijker uiting aan hun onbehagen over de naar hun mening te protestantse stijl en koers van de Wereldraad. In de laatste jaren wordt binnen de Wereldraad gediscussieerd over voorstellen om aan deze bezwaren tegemoet te komen. Enkele Orthodoxe Kerken hebben de Wereldraad verlaten. Men wil vermijden dat andere Orthodoxe Kerken dit voorbeeld zouden volgen. Het contact, het gesprek tussen de westerse en de oosterse christenheid moet gaande blijven. De dialogen van de WARC met de beide Orthodoxe kerkenfamilies kunnen daartoe bijdragen.

Is een dialoog tussen zover van elkaar af staande gesprekspartners eigenlijk wel mogelijk? Maar protestanten en orthodoxen hebben meer met elkaar gemeen dan men zou verwachten. Al was het maar beider kritiek op het rooms-katholicisme. In orthodoxe ogen is de pretentie van de bisschop (patriarch) van Rome om bindende geloofsbeslissingen te kunnen nemen een ernstige dwaling die de deur opent voor nieuwe dogma's en een aantasting van de christelijke oertraditie. De Orthodoxie verwerpt het pauselijke primaat. Ook het Protestantisme doet dat. Net als de Orthodoxie grijpt het, tegenover later ontwikkelde geloofstradities, terug op de oorsprong van het christelijk geloof. Weliswaar is er verschil. Waar de Orthodoxie het oorspronkelijke, ongedeelde geloof terugvindt in

de uitspraken van de eerste concilies (hetzij zonder, hetzij inclusief het concilie van Chalcedon), greep de Reformatie ook over de eerste concilies heen terug op de bijbel zelf. Waar voor de Orthodoxie kerkvaders gezaghebbende, normatieve getuigen zijn, is voor de Reformatie, als het erop aankomt, het bijbels getuigenis van apostelen en profeten het enig normatieve. Naar protestantse overtuiging moeten dogma's en concilieuitspraken altijd worden getoetst aan de Schrift en dient men zich steeds (in het licht van het bijbels getuigenis) af te vragen hoe de klassieke formuleringen vandaag moeten worden geïnterpreteerd. Anders dan voor orthodoxen is voor protestanten herhaling van oude, geijkte belijdenisformules niet genoeg. Daarin lijken protestanten weer wat op rooms-katholieken.

Dialoog met de Oosters-orthodoxen

Zo ging in beide dialogen veel aandacht uit naar de betekenis van de oudchristelijke dogma's. De dialoog WARC - Oosters-orthodoxen nam de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel als uitgangspunt. In 1990 kwam men tot een gemeenschappelijke verklaring over de leer van Gods Drieëenheid, in de lijn van het oude dogma. Vervolgens concentreerde men zich op de christologie: de leer van de betekenis van Christus' menswording. In 1994 kwam het ook daarover tot een gemeenschappelijke verklaring, aansluitend bij de uitspraak van Chalcedon. Weliswaar bleek hier een verschil in benadering. Orthodoxen benaderen de bete-

kenis van Christus ‘van boven’, vanuit de mysteries van Drieëenheid en menswording (incarnatie). (Gereformeerde) protestanten starten ‘van beneden’, bij de lezing van wat de evangelisten verkondigen omtrent wat Jezus als profeet, priester en koning plaatsbekledend heeft gedaán, om zo te komen tot het zicht op wie Hij ís. Maar dit verschil in aanpak werd niet als wezenlijk ervaren. Over de betekenis en draagwijdte van de gemeenschappelijke verklaring lopen de opvattingen van orthodoxen en protestanten overigens uiteen. Zoals gezegd, protestanten vragen altijd: wat zeggen die traditionele gedachten en formuleringen ons vandaag?

Vanaf 1996 gaan de discussies over de leer aangaande de Kerk, haar sacramenten, haar ambten. Met name ging en gaat het over de diverse eigenschappen van de Kerk, zoals genoemd in de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel: haar ‘eenheid’, ‘heiligheid’, ‘katholiciteit’, ‘apostoliciteit’. Op deze terreinen blijkt het moeilijker, elkaar te verstaan. Orthodoxen zien de (gereformeerd-)protestantse positie terzake als onvolledig. Zij willen het ontbrekende vanuit hun traditie graag aanvullen. Protestanten voelen zich telkens verkeerd begrepen. Zij hebben trouwens de indruk dat zij de orthodoxen meer na staan dan dezen veronderstellen. Dat geeft de discussies in dit stadium iets moeizaams. Een gemeenschappelijke verklaring kwam hier (nog) niet tot stand. Net als bij de christologie staat bij de kerkbeschouwing een orthodoxe benadering ‘van boven’ (de Kerk als

hemels mysterie) tegenover een (gereformeerd-) protestantse benadering ‘van beneden’ (de Kerk als aardse realiteit). Maar het één behoeft het ander toch niet uit te sluiten? De hoop op beter onderling verstaan en verdere toenadering is nog niet opgegeven: er zijn plannen voor nog een ontmoeting.

Dialogo met de Oriëntaals-orthodoxen

De dialoog WARC - Oriëntaals-orthodoxen verliep langs soortgelijke, en toch enigszins andere lijnen. De Oriëntaals-orthodoxen zijn evenzeer als de Oosters-orthodoxen kien op erkenning van het gezag van de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel. Toch bleef in deze dialoog een aparte discussie van de leer van Gods Drieëenheid achterwege. Alle aandacht werd direct gericht op de christologie (de leer aangaande Christus). Net als in de andere dialoog kwam het hierover (ook in 1994) tot een gemeenschappelijke verklaring. Daarin werd ditmaal aangesloten, niet bij de formulering van Chalcedon, maar bij een vroegere eenheidsformule, uit 433, met alle nadruk op de eenheid van de persoon van Christus: “Er is uit twee naturen een eenheid gemaakt... wij belijden één Christus, één Zoon, één Heer.” Dat de traditie van het Westen, dus ook het gereformeerde Protestantisme, spreekt over ‘twee naturen’ in Christus werd aanvaard vanuit de overweging dat dit niet een ontkenning betekent van de onscheidbare eenheid van deze ‘beide naturen’. Omgekeerd werd ook aanvaard dat de Oriëntaals-orthodoxe traditie spreekt over

“één goddelijk-menselijke natuur” in Christus, omdat daarmee niet wordt ontkend dat in Christus het goddelijke én het menselijke “onveranderd en onvermengd” “dynamisch aanwezig” zijn.

Een thema dat in de andere dialoog slechts impliciet aandacht kreeg kwam hier vervolgens uitdrukkelijk aan de orde: de verhouding tussen Schrift en traditie. Van (gereformeerd-) protestantse zijde werd onderstreept dat het reformatorische beroep op ‘de Schrift alléén’ géén minachting voor de kerkelijke traditie (als uitleg van de Schrift) betekent. Tot een gemeenschappelijke verklaring hier kwam het echter niet; evenmin als inzake de thema’s die in de laatste drie zittingen werden besproken: de leer over de Kerk, de visie op ambt en priesterschap, en de sacramentenleer. Tijdens wat men beschouwde als de laatste zitting (in 2001) werd wel de conclusie getrokken dat men elkaar beter had leren verstaan. Misschien is dat voorlopig inderdaad het beste dat uit zulke ontmoetingen kan resulteren.

Karel Blei

Dr. K. Blei is oud-secretaris-generaal van de Nederlandse Hervormde Kerk en was van 1989 tot 1997 voorzitter van de theologische afdeling van de WARC. Van 1993 tot 1997 nam hij deel aan de dialoog met Oriëntaals-orthodoxe Kerken; sinds 1994 is hij deelnemer aan de dialoog met de Oosters-orthodoxe Kerk.

¹ In de jaren '90 van de vorige eeuw heeft de Eritrees-orthodoxe Kerk zich losgemaakt van de Ethiopisch-orthodoxe Kerk en onder de auspiciën van de Koptisch-orthodoxe Kerk haar zelfstandigheid verworven. Hiermee is er in feite een zesde Oriëntaals-orthodoxe kerk bijgekomen.

‘Dank aan de Vader voor zijn feest’ Veertigdagentijd en Pasen: een parabel van thuiskomen

*De Verloren Zoon zwerft rond, ver weg van huis en haard.
Vlucht ver van huis, om een leven te leiden vol dreiging en gevaar.
Maar terwijl hij weg is, is een zorgzaam hart
vervuld van volmaakte liefde voor hem.*

*Hij keert terug, zijn eigen hart gebroken,
om de bron van heelheid op te zoeken.
En zijn vader verheugt zich,
want zijn zoon is teruggekeerd.*

*Vanuit het hart van de Vader ging de Zoon de wereld in.
Hij kwam de beeltenis van God in Adam zoeken, die voor een tijd verloren was.
Vanuit de maagd Maria verscheen Hij,
en zondige mensen keerden zich om.
Het was omwille van de mens dat de Zoon hem vond.
De Zoon onderwees hem met het licht van het evangelie.*

*Dank aan de Vader voor zijn feest.
Dank aan de Zoon in de gestalte van de mens, Verlosser van de hele wereld,
dat Hij ons vlees wilde aannemen.
Hij heeft ons gereinigd met het bloed der vergeving, heeft onze tranen gewist.*

*Dank aan de heilige Geest, vol Mededogen,
die voor ons elke belofte heeft vervuld,
totdat wij tempels werden van Zijn liefde en heerlijkheid
door het geloof.*

[Hymne uit Maronitische Goddelijke Liturgie, Zondag van de Verloren Zoon]

Het verhaal van de Verloren Zoon (Lukas 15, 11-31) is in veel oosterse tradities, zoals de Byzantijnse en Armeense, een geliefd zondagevangelie op weg naar Pasen. De Maronitische liturgie, een van oorsprong Syrischtalige katholieke traditie uit West-Syrië en Libanon die zich thans voornamelijk in het Arabisch uitdrukt, leest deze parabel op haar Vierde Zondag van de Vasten.

In strikte zin zijn God en de liefhebbende vader in Lk 15, 11-31 niet dezelfde. Hoe kan de Verloren Zoon anders zeggen: 'Vader, ik heb misdaan tegen de hemel *en* tegen u' (vs 21a)? Toch toont die vader in de parabel dé Vader. Met de andere oosterse Kerken heeft de Maronitische Kerk in die vader GóD de Vader herkend. Ze ziet in de veertigdagentijd, als bij de Verloren Zoon, de weg terug naar God. In het christelijke Oosten is het feest uit Lk 15, 23 vaak Pasen. De Maronitische tekst biedt nog een ander poëtisch beeld: zoals de Verloren Zoon zijn vader verliet, zo gaat de Zoon uit van de Vader, evenwel niet om zijn leven te verkwanselen zoals de Verloren Zoon, maar om voor deze het leven terug te vinden. En wat een Vader heeft deze Zoon. Alle formaliteiten vergetend komt die oosterse 'sjaich' ons toesnellen, om ons te omhelzen onder de woorden: 'Ied fis-h sa'ied, 'Zalig Pasen!'

De paasdatum in Oost en West

ENKELE ACHTERGRONDEN

Dit jaar is het weer zover: Oost en West vieren broederlijk en zusterlijk samen op één en dezelfde datum Pasen. Zo zou het eigenlijk altijd moeten zijn. Het is slechts een samenloop van omstandigheden dat we nu gelijktijdig Pasen vieren.

Daarom een kort overzicht over de verschillen en problemen rond de berekening van de paasdatum van Oost en West.

De paasdatum is afhankelijk van de datum van het joodse Paasfeest, Pesach genaamd. Het joodse paasfeest is vastgesteld op de 14de Nisan. Daar echter de joodse kalender deels een maankalender is, wordt deze 14de Nisan berekend naar de stand van de maan en wel op de eerste volle maan na de equinox (als dag en nacht even lang zijn) van de lente, dus na 21 maart. Deze viel ten tijde van de kruisiging van Jezus op een vrijdag. De volgende dag was de Grote en Heilige Sabbat, het Pesachfeest. Dat is de reden dat de zondag de dag der verrijzenis is, want op de eerste dag van de week gingen de vrouwen naar het graf.

Controverse

Deze traditie van Pesach te vieren op de 14de Nisan werd aanvankelijk door de eerste christenen die Joden waren aangehouden. In Rome en Alexandrië vierden de christenen echter de herdenking van Jezus verrijzenis op de eerste zondag na de volle maan na 21 maart, zoals dat nu nog het geval is in het westen. In de bewegende joodse kalender was in 1^e eeuw de 14de Nisan gefixeerd tussen 21 maart

en 21 april. In Klein-Azië hield men echter vast aan de 14de Nisan. In de 2^e eeuw na Christus ontstond hierover een controverse. Deze werd bijgelegd totdat door keizer Constantijn bepaald werd op het concilie van Nicea (325) dat de eerste zondag na de volle maan na 21 maart de datum was waarop het Paasfeest werd gevierd. De controverse bleef echter bestaan. Ze werd zelf een verbeterde strijd met de onfrisse bijsmaak van anti-judaïsme zoals reeds in 2de eeuw. Want velen in het Oosten konden er niet mee leven dat het christelijke Pasen gevierd werd vóór het Joodse Paasfeest. Zo redeneerde men: het Pesach van Israël was vervangen door het Pasen van Christus. Helaas heeft deze redenering het gewonnen in het Oosten. Ze is niet alleen dwaas maar ook niet terzake doende. Daarom, zo betoogde men, moest het christelijke Pasen na het joodse Paasfeest gevierd worden. Dit verklaart waarom de data van Oost en West uit elkaar liggen.

Bezinning

Het verschil tussen de juliaanse kalender (Oosten) en de gregori-

aanse kalender (Westen) vergroot die afstand dan nog eens met 13 dagen. Want de 14de Nisan kan bijvoorbeeld ook op zijn laatst tussen 21 en 28 april vallen. De eerste volle maan na 21 maart blijft dan voor het westen gelden, terwijl de 15de Nisan een maand later is. Dan viert het Westen ruim één maand eerder Pasen dan het Oosten en valt Pasen in het Oosten op de eerste zondag na de volle maan tussen 21 en 26 april.

Een goed voorbeeld is 2002. Het westen vierde Pasen op 31 maart. Pesach viel toen op 28 april (27 april 14de Nisan). Het Oosten vierde daarom op 5 mei (juliaans: 24 april) Pasen.

Een normale berekening is die van 1999. Het westen vierde toen Pasen op 4 april. Het is daarom maar schijn die bedriegt dit jaar. Want voor het Oosten is het op 11 april eigenlijk 29 maart. Maar aangezien de 14de Nisan dit jaar valt op dinsdag 6 april (juliaans: 24 maart), valt Pasen voor het Oosten op de gregoriaanse kalender op 11 april (juliaans: 29 maart), dezelfde datum als voor het Westen. Deze berekeningen gaan voor het gemak uit van de gregoriaanse kalender.

Het zou niet alleen om praktische redenen goed zijn maar ook om ethische redenen dat het Oosten zich dient te bezinnen op de achtergrond van de berekening van de paasdatum¹.

Ton Sip

¹ Veel geünieerde Kerken volgen de rooms-katholieke westerse paasdatum. Dit doen ook de Armeens-Apostolische Kerk en de Assyrische Kerk van het Oosten, en een enkele oosters-orthodoxe kerk (Kerk van Finland, een enkele parochie).

BEZOEK CURIEKARDINAAL KASPER AAN RUSLAND EEN NIEUWE FASE IN DE RELATIES ROME – MOSKOU?

Op uitnodiging van de Russische rooms-katholieke bisschoppenconferentie bezocht kardinaal Walter Kasper van 16 tot 23 februari Rusland. Het bezoek van de curiekardinaal zorgde al voor aanvang voor veel ophef. En dat terwijl Kasper, hoofd van de Pauselijke Raad voor de bevordering van de eenheid onder de christenen, naar Rusland afreisde met de bedoeling de moeizame relatie tussen de Rooms-katholieke en de Russisch-orthodoxe Kerken te verbeteren.

Vlak voor de aankomst van Kasper verspreidde het patriarchaat van Moskou een aantal negatieve reacties van orthodoxe kerkleiders. Zij reageerden fel op een uitgelekt memorandum over de oprichting van een patriarchaat van de met Rome verbonden Grieks-katholieke Kerk in Oekraïne. Zij zien de oprichting van een dergelijk patriarchaat als rooms-katholiek proselitisme op orthodox grondgebied. De vermeende zieltjeswinnerij door de Rooms-katholieke Kerk heeft tot nu toe een door paus Johannes Paulus II gewenst pausbezoek aan Rusland steeds in de weg gestaan. De patriarch van Moskou, Aleksej II, blokkeert een pausbezoek zolang deze kwestie niet uit de wereld is.

Oproep

Tijdens het bezoek werd de aandacht gericht op de gewenste verbetering van de relaties. Kardinaal Kasper riep in dat kader de katholieke clerus in Rusland krachtig op niet te missioneren onder orthodoxe gelovigen. Vooral Poolse rooms-katholieke priesters en religieuzen die in Rusland werken, proberen de katholieke leer onder orthodoxe gelovigen te verspreiden. Kasper keurt dergelijke pogingen af omdat de Russisch-orthodoxe Kerk een volwaardige Kerk is, die dezelfde sacramenten erkent als de Rooms-katholieke Kerk.

Tijdens een ontmoeting met metropoliet Kyrill, hoofd van de afdeling voor buitenlandse betrekkingen van de Russisch-orthodoxe Kerk en metropoliet van Smolensk en Kaliningrad, werd de eis te stoppen met zieltjeswinnerij en de veroordeling van het plan om in Oekraïne een Grieks-katholiek patriarchaat op te richten herhaald. Positief was de bereikte overeenstemming over de instelling van

een commissie om voor de onderlinge (theologische en praktische) geschillen oplossingen te vinden. Daarnaast presenteerde Kasper het plan voor een telefonische hotline tussen beide kerken waardoor spanningen besproken kunnen worden voordat ze escaleren. In een gesprek met patriarch Aleksej, die het einde van het bezoek van Kasper markeerde, werden de kwesties van het patriarchaat en de gezamenlijke commissie nogmaals besproken. Daarbij werd de hoop uitgesproken dat de oprichting van deze katholiek-orthodoxe werkgroep de eerste stap wordt in de richting van nauwere oecumenische relaties.

Oog voor orthodoxe bezwaren

Na afloop van het bezoek verklaarde Kasper oog te hebben voor de orthodoxe bezwaren tegen de oprichting van een Grieks-katholiek patriarchaat: "We moeten de argumenten van de orthodoxe Kerken ernstig overwegen. We willen niet dat er een breuk komt in de relaties met de orthodoxe Kerk." De kardinaal maakte aan journalisten duidelijk dat niet hij, maar de paus, het laatste woord heeft over de oprichting van een Grieks-katholiek patriarchaat in Oekraïne. Maar hij liet er geen twijfel over bestaan dat, wat hem betreft, dat patriarchaat er nooit komt. Dat kan hoopvol genoemd worden voor de relatie Rome - Moskou, maar zorgt er tegelijkertijd voor dat Kasper heel wat heeft uit te leggen bij de Grieks-katholieke geloofsgemeenschap in Oekraïne.

Pieter Kohnen

De Russische Rooms-katholieke Kerk kende een zware vervolging onder het communistische bewind, dat na de revolutie van 1917 de macht overnam. Tien jaar geleden kwam even onverwacht een ommekeer na het aanbreken van de Glasnost en de omwentelingen in Oost-Europa. Toch blijft de Rooms-katholieke Kerk in Rusland een kleine gemeenschap, die veelal uit migranten uit Polen en andere Oost-Europese landen is samengesteld. De relaties met de Russisch-orthodoxe Kerk, die in de Rooms-katholieke Kerk een bedreiging ziet, zijn erg gespannen. De crisis bereikte een dieptepunt nadat de paus in Rusland ook nog eens vier katholieke bisdommen oprichtte.

Het TBK voorbij zijn 60-jarig jubileum

In 2004 viert het Tilburgs Byzantijns Koor (TBK) zijn 60-jarig jubileum. Behalve terugkijken wordt tijdens het feestjaar ook nagedacht over de toekomst. Gewoon kerkkoor of meer dan een koor. Hoe bereik je continuïteit en hoe werk je aan kwaliteitsverbetering? Hoe pak je dat aan en met welke middelen en activiteiten?

De vergelijking van de koorfoto van tien jaar geleden met de nieuwste koorfoto biedt verrassende aspecten. Hoewel in de afgelopen jaren er zangers vertrokken zijn en helaas ook overleden, is het aantal koorleden juist toegenomen. Ook is de gemiddelde leeftijd hoger geworden. Maar, het TBK heeft mensen weten vast te houden én nieuwe leden aan zich weten te binden. Een hele prestatie in tijden van voortgaande ontkerkelijking.

Nieuwe opzet

Ontwikkelingen in de maatschappij, zoals openheid en inspraak, hebben ook hun invloed gehad op de structuur en werkwijze van het koor. In 1990 werd de vereniging Tilburgs Byzantijns Koor bij notariële akte opgericht en het fundament gelegd voor de huidige structuur en activiteiten. Onze activiteiten liggen ingebed in de gedachte van ontmoeting met onze oosterse medechristenen; christenen in het westen kennis laten maken met de geloofsbeleving van onze oosterse medechristenen. Het bestuur van het koor werkt vanuit beleidsplannen. Er zijn diverse werkgroepen en er wordt intensief gecommuniceerd met de

leden: de ledenvergadering, een tweemaandelijks ledenblad en een maandelijks 'praatkwartiertje'. In het ledenblad kan ieder koorlid iets aan de orde stellen. Communicatie blijft aandacht vragen. Zeker wanneer je als koor ambitieus bent, zowel qua verwachtingen van de inzet van leden als de kwaliteit van de zang. Aanhakend op het laatste, zeggen ze - vrij vertaald - in het Oosten immers niet: "voor het Allerhoogste kan het nooit mooi genoeg zijn"?

Nieuwe leden

Begeleiding van nieuwe leden vraagt constante aandacht. Voor hen is er een mentorschap door oudere, ervaren koorleden. Het koor hanteert geen nadrukkelijke leeftijdsgrens voor nieuwe leden, maar aspirant-leden worden gewezen op de verwachtingen die men van hen heeft. Nadrukkelijk wordt duidelijk gemaakt dat de oefening van taal en gezangen tijd én inspanning vraagt. Daarbij komt verder nog de geloofshouding of spiritualiteit aan de orde; je moet gewoonweg iets hebben met geloof en openstaan voor de liturgie. Het is dus niet alleen mooi zingen. Nieuwe leden zijn een jaar aspirant-lid alvorens ze officieel

worden uitgenodigd lid te worden. Tijdens dit jaar wordt wederzijds gekeken en geëvalueerd of we bij elkaar passen.

Geloofsverrijking

De in 1990 gelegde fundamenten maakten vele activiteiten mogelijk. Het valt zelfs te betwijfelen of in een vrijblijvend verband de koorreizen, cd's en concerten (naast reguliere liturgievieringen) én de oprichting van stichting TBK Projectenfonds gerealiseerd hadden kunnen worden. Juist deze extra's hebben het koor kleur gegeven waardoor mensen bleven en zich aange trokken voelden. Er ontstonden uitdagingen en aanleidingen om naar buiten te treden, zoals het koor ook aan zichzelf verplicht is. In de oprichtingsakte staat: 'De vereniging gaat uit van het beginsel dat de zangkunst te waarderen is als een middel tot verrijking van het godsdienstig leven'. We zijn een religieus-liturgisch koor en daar hoort een evangelische en uitdragende boodschap vanuit te gaan. Naar buiten treden is dan ook geen 'bijkomstigheid', maar een grondhouding. Dit manifesteert zich het meest bij het zingen van de erediensten volgens de Slavisch-Byzantijnse ritus. De belangstelling voor deze vieringen is groot. Wanneer de liturgie op uitnodiging elders gezongen wordt, is de kerk doorgaans vol. Ook de vieringen in de 'eigen' kapel in Tilburg worden goed bezocht. De vorm, rituelen, mystiek en muziek van een Byzantijnse viering trekken velen aan. De kerkgangers vinden er een moment van rust, inkeer, contemplatie en religiositeit. Men komt weer

‘dicht bij zichzelf’, is de reactie van velen na de liturgie.

Wervend

De buitenwacht ‘op de hoogte houden’ is wervend en informierend. We berichten de media en de geïnteresseerden; er is een eigen website met informatie en het programma van het koor. Het koor heeft een groep ‘Vrienden van het TBK’, die het koor steunen en te kennen hebben gegeven op de hoogte te willen blijven van onze activiteiten. Jaarlijks organiseren we voor hen een bijeenkomst met een lezing of concert. Ook worden de adressen van onze inzamelingsactie rond Driekoningen-zingen nadrukkelijker aangeschreven. Door informatieverstrekking, ook rond de projecten van het TBK projectenfonds, creëren we mogelijkheden om ons positief te onderscheiden en daarmee ook te werven en mogelijk te binden. Dit biedt kansen om als gemeenschap uit te groeien en daarmee de evangelische en oecumenische boodschap te versterken. Vanuit zo’n basis ontstaan er perspectieven om nieuwe leden aan te trekken en onszelf en anderen te blijven boeien. Vanuit het verleden heeft het koor hierbij geen gemakkelijke uitgangspositie. Door de opdracht aan het koor (landelijk vieringen verzorgen volgens de Slavisch-Byzantijnse ritus) is het koor nooit verbonden geweest aan een parochie. Voor de vieringen in Tilburg was het koor aangewezen op de gastvrijheid van derden. Eerst bij de paters kapucijnen, later in de thuiskapel van oud-dirigent frater Frederico van Dongen, momenteel in de

kapel van het MSC-klooster. Een donkere wolk is de toekomst van onze huidige gebedsruimte, nu het complex verkocht zal worden. De definitieve bestemming van onze kapel is nog niet helemaal zeker, maar inmiddels wordt gekeken naar alternatieven.

Hoewel we niet te klagen hebben over de belangstelling van nieuwe leden, is de aanwas van *jonge* leden gering. Dat is enerzijds begrijpelijk. Er wordt een behoorlijk appèl gedaan op leden; wekelijks repeteren en tweemaal per maand op zondag zingen. Jonge mensen kunnen hiervoor vaak geen tijd vrijmaken. Men is druk bezig met carrière, sociale verplichtingen, jonge kinderen, etc. De vraag van het koor kan dan soms te veel zijn. Anderzijds zijn veel jongeren ook zoekende naar een vorm van spiritualiteit en invulling. Wellicht toch een imago-probleem? Het koor wil doorgaan op de gekozen weg. Mogelijkheden onderzoeken voor een permanent ‘thuis’ voor onze vieringen en een modus vinden voor het lidmaatschap van belangstellende jonge nieuwe leden, passend binnen de doelstellingen en werkwijze van het koor en waarbij men zich prettig voelt. Geïnteresseerden zullen we goed blijven begeleiden en accepteren dat we voor sommigen een tussenstation zullen zijn. En verder in het positieve blijven geloven, opdat het goede ons toevalt.

*Geert Eijsbouts
John de Bruijn*

Geert Eijsbouts is bestuurslid en Johan de Bruijn voorzitter van het Tilburgs Byzantijns Koor

Korendag Byzantijnse Koren

In het kader van zijn 60-jarig jubileum organiseert het Tilburgs Byzantijns Koor op zaterdag 15 mei a.s. een korendag voor Byzantijnse koren en belangstellenden. Op het programma staat een gezamenlijk gezongen liturgie in de kerk van de H. Margaritha Maria a la Coque, Ringbaan West 302, Tilburg, aanvang 10.30 uur. Daarna volgt een gezamenlijke lunch. Op het programma staan verder entertainment en creatief-muzikale activiteiten. De kosten bedragen 17,50 Euro per persoon. Opdracht: individueel en als koor door overmaking van genoemd bedrag op rekeningnummer 5161875 o.v.v. Korendag TBK mét vermelding van uw naam en adres in verband met het toesturen van de muziek. Meer informatie via: h.p.a.van.erve@freeler.nl of ine.haans@planet.nl of telefonisch 013-5362100, liefst na 18.00 uur.

KLOOSTER AFGEBRAND OP ATHOS

(ANP/DPA) Het ruim 800 jaar oud Servisch-orthodox Hilandar-klooster op de berg Athos in Griekenland is door brand grotendeels verwoest. De brand brak in de nacht van 3 op 4 maart uit.

De monniken hebben het klooster moeten verlaten en er is volgens de Griekse radio inmiddels al "onschatbare schade" aangericht door de vlammen. De bluswerkzaamheden worden bemoeilijkt door de slechte toegankelijkheid van het kloostercomplex dat in 1998 door de Unesco op de werelderfgoedlijst is geplaatst. De berg en de kloosters in het noordoosten van Griekenland vormen al circa 1000 jaar het centrum van het oosters-orthodoxe kloosterleven en kunst.

CHALDEEUWSE CHRISTENEN IN IRAK BANG VOOR TOEKOMST

(Kerknet) De Chaldeeuwse christenen vrezen steeds meer slachtoffer te worden van de aanslagen in Irak. Dat zegt William Warda van de Assyrische Democratische Beweging in Irak. In een gesprek met het persagentschap

Asia News bevestigt de katholieke bisschop Rabban al-Qas dat christenen anonieme bedreigingen hebben gekregen waarin ze worden opgeroepen zich te bekeren tot de islam of anders het land moeten verlaten. Zowel de katholieke als orthodoxe kerken organiseren nauwelijks nog vieringen of bijeenkomsten, omdat die hun gelovigen te gemakkelijk tot doelwit van een aanslag zouden maken. Sinds de val van Saddam Hoessein zijn al verschillende christenen gedood.

TIEN OLYMPISCHE GEBODEN VOOR GRIEKSE PRIESTERS

(ANP/AFP) De Grieks-orthodoxe aartsbisschop van Athene, Christodoulos, heeft tien geboden uitgevaardigd waaraan de priesters in zijn bisdom zich deze zomer tijdens de Olympische Spelen in de Griekse hoofdstad moeten houden. Het gedrag van de orthodoxe priesters moet onberispelijk en gastvrij zijn, aldus een woordvoerder van het aartsbisdom. De popes moeten ondanks de zomerse hitte te allen tijde hun zwarte priesterkledij dragen. Tegenover buitenlanders moeten ze zich hoffelijk opstellen, ook al zijn die onfatsoenlijk gekleed. Als ze wed-

strijden bijwonen, mogen ze zich niet door hun enthousiasme voor de Griekse sporters laten meeslepen. Ook in de stadions moet hun gedrag overeenstemmen met de waardigheid van hun ambt. Verder mogen de kerken geen geluidshinder veroorzaken door de klokken te pas en te onpas te luiden. Tenslotte kunnen de popes en andere kerkelijke werknemers onder geen beding vrij nemen tijdens de Spelen.

SCHEURING IN KOPTISCHE KERK DREIGT

(Kerknet) Binnen de Koptisch-orthodoxe Kerk dreigt een scheuring. Aanleiding is de opvolging van patriarch Shenouda, die binnenkort zijn 81ste verjaardag viert. Een van de kanshebbers om hem op te volgen is de huidige secretaris van de Koptisch-orthodoxe bisschoppen, metropoliet Bishoy. Maar volgens waarnemers dreigt er een schisma als Bishoi patriarch wordt. Volgens de Koptisch-orthodoxe traditie kan in principe alleen een monnik tot patriarch gewijd worden, al willen sommigen deze regel nu wijzigen. Zo zou ook Bishoi alsnog in aanmerking komen voor de opvolging. De monniken

van het belangrijke Koptische klooster van Makarios vrezen aanpassing van de canon. Ook patriarch Shenouda zelf krijgt hier en daar kritiek. Hij zou systematisch de vacante bisdommen in tweeën gesplitst hebben, waardoor de macht van de plaatselijke bisschoppen ten opzichte van de patriarch telkens verzwakt werd.

RUSSISCH- ORTHODOXE KERK SCHAART ZICH ACHTER POETIN

(ANP) De Russisch-orthodoxe Kerk heeft begin februari, tijdens haar jaarlijkse Nationaal Congres, openlijk haar steun gegeven aan het beleid en de herverkiezing van president Poetin. De Russen gaan op 26 maart naar de stembus om een nieuwe president te kiezen. Met name Poetins gedeeltelijke privatisering van het pensioenstelsel heeft de zegen van de orthodoxe geestelijken gekregen. De steun voor de omstreden pensioenhervorming is volgens sommigen ingegeven door eigenbelang. In ruil voor hogere eigen pensioenen leggen priesters nu uit waarom de pensioenhervormingen goed zijn en hoe zij er het beste mee kunnen omgaan. De kerk heeft verder een lijst

met aanbevelingen voor ethisch verantwoord zakendoen gepresenteerd, gebaseerd op de Tien Geboden. Volgens critici is de kerk het Kremlin steeds onvoorwaardelijker gaan steunen in ruil voor de positie van meest bevoorrechte religie. Deze critici menen dat Rusland hard op weg is een autoritaire staat op theocratische grondslag te worden.

PATRIARCH LAAKT EMBARGO TEGEN CUBA

(ANP) Oecumenisch patriarch Bartholomeos I, geestelijk hoofd van de ongeveer 300 miljoen orthodoxen in de wereld, heeft het Amerikaanse embargo tegen Cuba "een historische vergissing" genoemd. Hij riep op tot een dialoog tussen Cuba en de Verenigde Staten. De VS stelden in 1960, een jaar na de revolutie een handelsembargo in tegen Cuba. Bartholomeos I was in januari op Cuba om de nieuwe orthodoxe kerk in de Cubaanse hoofdstad Havana in te wijden. De nieuwe kerk in het oude centrum van Havana is een geschenk van de Cubaanse regering. Cuba telt ongeveer tweeduizend orthodoxe christenen. Onder de aanwezigen bij

de ceremonie waren de Cubaanse leider Fidel Castro en de voormalige Griekse koning Constantijn.

INVLOED ORTHODOXIE IN EU ZAL TOENEMEN

(rknieuws.net) Met de oostelijke uitbreiding van de Europese Unie (EU) zal de invloed van de orthodoxe kerken toenemen, verwacht de Moskouse patriarch Ilarion Alfeev. Tot op heden heeft de EU slechts één lid met een orthodoxe landskerk: de Grieks-orthodoxe, met 9,7 miljoen leden. In de andere veertien EU-landen wonen rond de 2,4 miljoen orthodoxen. De ongeveer 1,2 miljoen orthodoxen in Duitsland zijn lid van dertien verschillende Oost-Europese kerken. Overigens laten de cijfers zien dat de verwachting van Alfeev voor wat betreft de landen die dit jaar toetreden, moet worden gerelativeerd. Per 1 mei treden tien landen toe tot de EU. Daarvan is Cyprus orthodox; in Polen, Estland, Letland, Litouwen en Slowakije wonen alleen orthodoxe minderheden. Polen, met bijna 40 miljoen inwoners, is voor 90 procent rooms-katholiek; slechts 1,4 procent is orthodox. Van de ongeveer 1 miljoen

inwoners van Letland is slechts 15 procent orthodox. Voor Litouwen geldt hetzelfde: van de nog geen miljoen inwoners is 80 procent rooms-katholiek.

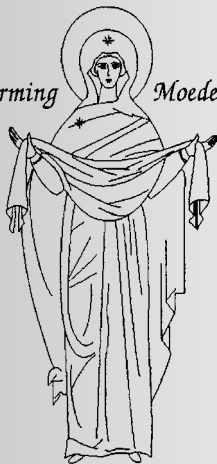
EUROPEES PARLEMENT VRAAGT TOEGANG VROUWEN OP ATHOS

(rknieuws.net) Het Europees Parlement heeft Griekenland gevraagd vrouwen toegang te verschaffen tot de halfautonome monnikenrepubliek Athos. Het verbod daarop bestaat al meer dan 1000 jaar. Volgens het EP gaat het echter in tegen de gelijkheid van beide geslachten en tegen de EU-wetten, die een vrij verkeer van personen in het EU-territorium garanderen. Van Griekse zijde kon het verzoek van het Europees Parlement niet op veel sympathie rekenen.

GRIEKSE-ORTHODOXE BISSCHOPPEN USA OVER 'THE PASSION'

(van onze redactie) De film *The Passion of the Christ* van Mel Gibson heeft veel stof doen opwaaien. Ook het Grieks-

orthodox Aartsbisdom van Amerika heeft zich middels een verklaring in het debat gemengd. Vastgesteld wordt dat Gibson een aanzienlijke hoeveelheid materiaal presenteert dat niet in de Evangelieën voorkomt. Bovendien heeft de film de schijn van een reductie van Jezus' Boodschap tot Zijn lijden, hetgeen niet wegneemt dat de film de kijker kan uitdagen om op een diepe wijze dit lijden te overwegen. De verklaring gaat op een terughoudende wijze in op de vragen die de film kan oproepen: is er een overdaad aan geweld, wekt de film antisemitisme op, roept de film op tot geloof of leidt ze daar juist van af? Concluderend stelt de verklaring: "Wat ook de sterke en zwakke aspecten van Gibsons film mogen zijn (een film die uiteindelijk een persoonlijke expressie is van een specifieke devotie traditie), hij heeft nationaal en internationaal de aandacht gevestigd op zaken van vitaal geestelijk belang, de woorden in herinnering brengend van de apostel Paulus aan de Filippijnen: "Hoe dan ook, Christus wordt verkondigd, met of zonder bijbedoeling. En daarover verheug ik mij" (1,18).

Katholieke Oosterse Liturgievieringen Februari-maart 2004

Amsterdam (BG)

Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94

Delft

Oude Delft 18

's-Gravenhage

Raamweg 42, 2596 HN

Eindhoven

Eikenburg, Aalsterweg 289

Haarlem

Janstraat 41

's-Hertogenbosch

Catharinakerk, Kruisbroederhof 4,

tel.: 073-6148508

Maastricht

Kapel Huize St. Gerlach, Pater

Kustersweg 24, Cadier en Keer

Nijmegen (BG)

Dobbelsmannweg 1a, tel. 024-3233503

Nijmegen (NBK)

Jozefkerk, Stijn Buijsstraat

Rotterdam

Christus Koningkerk, Statenplein 1,

Rotterdam - Hillegersberg

Tilburg

Klooster MSC, Bredaseweg 204,

tel. 013-4672994

Utrecht (BG)

Kapel Gezondheidscentrum Lombok,
Ingang Jan Pieterszoon Coenstraat 60

De illustraties op de kaft:

Voorzijde: Emmausgangers.

Achterzijde: Balsemdragende Vrouwen.

Hedendaagse iconen door Zuster Delian de
Brouwer, scmm.

Amsterdam: (Byzantijnse Gemeenschap)

Zondag 11 april, 10.30 u: Paasliturgie.

Delft: (BG)

Vrijdag 9 april, 19.30 u: Vesper en Graflegging;

Zondag 9 mei, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Eindhoven: (BG)

Zondag 4 april, 11 u: Goddelijke Liturgie en Wilgenzondag;

Maandag 12 april, 11 u: Paasliturgie;

Zondag 2 mei, 11 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 9 mei, 10.30: Goddelijke Liturgie in Catherina-
kerk (stadskerk).

's-Gravenhage: (BG)

Zaterdag 3 april, 19 u: Vigilieviering Wilgenzondag;

Zondag 4 april, 10 u: Goddelijke Liturgie Wilgenzondag;

Woensdag 7 april, 20 u: Liturgie Voorafgewijde Gaven;

Donderdag 8 april, 10 u: Vesper en Basilusliturgie;

20 u: Dienst van de 12 Evangelïen;

Vrijdag 9 april, 14.30 u: Vesper en Graflegging;

Zaterdag 10 april, 8 u: Vesper en Basilusliturgie;

Zaterdag 10 april 19 u: Grote en H. Paasnacht in de

Thomaskerk (voorheen Paaskerk), Harmelenstraat 108;

Zondag 11 april, 12 u: Paasliturgie bij de Hongaren in St.

Liduinakkerk, Koningin Sophiestraat 39 (bij Schenckade);

Zaterdag 24 april, 19 u: Vesper;

Zondag 25 april, 10 u: Goddelijke Liturgie;

Donderdag 20 mei, 10 u: Goddelijke Liturgie;

Zaterdag 22 mei, 19 u: Vesper;

Zondag 23 mei, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Iedere woensdag (behalve 7 april en 19 mei) 10 u:

Goddelijke Liturgie of Urendienst en Typika.

Zie voor Byzantijnse Gemeenschappen ook hun

Internetsite: www.pokrof.nl

Haarlem: (BG)

Zaterdag 8 mei, 19.30: Vesper en Goddelijke Liturgie.

's-Hertogenbosch: (Johannes van Damascusgemeenschap)

Iedere zondag 10.15 uur Goddelijke Liturgie; soms bij

afwezigheid van een priester Metten i.p.v. Goddelijke

Liturgie (zie hieronder).

Bijzondere diensten:

Zondag 4 april: Palmzondag, 10.15 uur: Wijding en

Uitdeling van de Palm- en Wilgentakken, gevolgd door

de Goddelijke Liturgie van Johannes Chrysostomus;

Maandag 5 en dinsdag 6 april, 19 u: Goddelijke Liturgie

van de Voorafgewijde Gaven;

Woensdag 7 april, 19 u: Dienst van Zalving en Gebed

(Boetedienst);

Donderdag 8 april: Witte Donderdag, 17 u: Vespers en

Basilusliturgie; 20 u: Dienst van de Twaalf Evangelïen;

Vrijdag 9 april: Goede Vrijdag, 15 u: Vespers van Goede

Vrijdag met Graflegging; 19 u: Metten van de

Klagzangen bij het Graf;

Zaterdag 10 april, Paaszaterdag, 10 u: Vespers met de 15

lezingen met de Liturgie van Basilus de Grote;

's avonds om ongeveer 23.30 u overbrenging van het

Epitafion naar het altaar.

Zondag 11 april: Pasen, middernacht van zaterdag op

zondag: Paasnacht-metten en de Goddelijke Liturgie

van Johannes Chrysostomus. Aan het einde zegening

van de paasmandjes en gezellig samenzijn.

NB Overdag Eerste Paasdag geen liturgieviering.

Maandag 12 april, Tweede Paasdag, geen Liturgieviering.

Zondag 18 april: Tweede Zondag van Pasen, 10.15 u:

Mettendienst;

Zondag 9 mei: Vijfde Zondag van Pasen, Zondag voor de

Oosterse Kerken, 10.15 u: Mettendienst;

Donderdag 20 mei: Hemelvaart van onze Heer, 10.15 u:

Goddelijke Liturgie;

Zondag 23 mei: Zevende Zondag van Pasen, 10.15 u:

Mettendienst;

Zondag 30 mei: Pinksteren, 10.15 u: Goddelijke Liturgie;

Maandag 31 mei: Tweede Pinksterdag, 10.15 u:

Goddelijke Liturgie.

Voor informatie over de diensten: mevr. Myrjam

Corsten, tel.: 073-6148508.

Hilversum: (Utrechts Byzantijns Koor)

Zondag 23 mei, 10 u: Goddelijke Liturgie. O.L.Vrouwe-

kerk, Koninginneweg 40.

Maastricht (Cadier en Keer): (BG)

Zondag 18 april, 11.30 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 16 mei, 11.30 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 31 mei, 11.30 u: Goddelijke Liturgie. Viering

Kerkfeest van de H. Geest.

Nieuwkuijk: (UBK)

Donderdag 20 mei, 11 u: Goddelijke Liturgie, Abdij van

Mariënkroon, Abdijlaan 6.

Nijmegen: (BG)

Zaterdag 24 april, 19 u: Goddelijke Liturgie;

Zaterdag 22 mei, 19 u: Goddelijke Liturgie.

Nijmegen: (Nijmeegs Byzantijns Koor)

Zaterdag 10 april, 23.30 u: Paaswake met processie en

Goddelijke Liturgie;

Zaterdag 1 mei, 19 u: Goddelijke Liturgie t.g.v. inzege-

ning van Maria-vierluik, Antoniuskerk, Antoniusweg 2,

Bredeweg (gem. Groesbeek);

Zaterdag 8 mei, 19 u: Goddelijke Liturgie.

Rotterdam: (BG)

Zondag 4 april, 11.15u: Goddelijke Liturgie Wilgenzondag;

Zondag 2 mei, 11.15 u: Goddelijke Liturgie.

Tilburg: (Tilburgs Byzantijns Koor)

Vrijdag 9 april, 19.30 u: Goede Vrijdagviering;

Zaterdag 10 april, 19 u: Paaswake;

Zaterdag 15 mei om 10.15 u: Goddelijke Liturgie (in kader

van Byzantijnse korendag, zie pag. 17 in dit nummer), in

de H. Margaria Maria Alacoque-kerk, Ringbaan West 302.

Utrecht: (BG)

Maandag 12 april, 10.30 u: Paasliturgie;

Zondag 18 april, 10.30 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 16 mei, 10.30 u: Goddelijke Liturgie;

Zondag 30 mei, 10.30 u: Goddelijke Liturgie.

Colofon

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord.

Redactie:

Frans van den Brand (hoofdredacteur),

Dolf Bruinsma, Pieter Kohnen, Leo van Leijssen

(redactiesecretaris), Ton Sip.

Administratie en redactiesecretariaat:

Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10,

5211 DK 's-Hertogenbosch, tel. 073-6136471,

e-mail: secretariaat@oecumene.nl.

internet: <http://www.oecumene.nl>.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggings dienen vóór 1 december in 's-Hertogenbosch te geschieden, anders wordt men verondersteld abonnee te blijven.

De abonnementprijs is € 14,-, giro 5679145

t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch.

Voor België: 001-3309231-55.

Pokrof t.n.v. Jef Dewisscher, Ieperstraat 24,

02300 Turnhout, tel. 014-413927.

Lay-out en druk: Van Stiphout, Helmond.

LITURGISCHE KALENDER 2004

ZO 25	DERDE ZONDAG VAN PASEN ZONDAG VAN DE BALSEMDRAGENDE VROUWEN MARCUS, apostel en evangelist Hand 6:1-7; Mk 15:43-16:8	TOON 2	ZO 12	DERDE ZONDAG VAN PASEN ZONDAG VAN BALSEMDRAGENDE VROUWEN BASILIUS, bisschop van Parion Hand 6:1-7; Mk 15:43-16:8	TOON 2
M 26	BASILIUS, metropoliet van Amasia, martelaar		M 13	ARTEMON, martelaar	
D 27	SYMEON, verwant aan de Heer, martelaar		14	MARTINUS, paus van Rome	
W 28	JASON en SOSIPATER, apostelen uit de Zeventig		15	ARISTARCHUS en gezellen apostelen uit de 70	
D 29	THEOGNIS en gezellen, martelaren van Cyzicus		16	ACAPE, martelares	
V 30	JACOBUS, broer van Johannes de Theoloog, apostel		17	SYMEON, bisschop en gezellen martelaren	
	MEI nieuwe stijl			APRIL/MEI oude stijl	
Z 1	JEREMIA, profeet		18	JOHANNES de Jongere,	
ZO 2	VIERDE ZONDAG VAN PASEN ZONDAG VAN DE LAMME MAN ATHANASIUS DE GROTE, bisschop van Alexandrië Hand 9:32-42; Joh 5:1-15	TOON 3	ZO 19	VIERDE ZONDAG VAN PASEN ZONDAG VAN DE LAMME MAN JOHANNES van het Oude Lavra, monnik Hand 9:32-42; Joh 5:1-15	TOON 3
M 3	TIMOTHEÛS en zijn vrouw MAURA, martelaren		M 20	THEODORUS TRICHINAS, kluisenaar	
D 4	PELAGIA van Tarsus, martelares		21	JANUARIUS, bisschop en gezellen martelaren	
W 5	WOENSDAG VAN MIDDENPINKSTEREN Hand 14:6-18; Joh 7:14-30		22	WOENSDAG VAN MIDDENPINKSTEREN THEODORUS uit Sykeon, bisschop	
	IRENE, grootmartelares		23	GEORGIUS, grootmartelaar	
D 6	JOB, die veel verduurde		24	SABBAS de Gooth, martelaar	
V 7	Verschijsing van het heilig Kruis te Jeruzalem		25	MARCUS, apostel en evangelist	
Z 8	JOHANNES DE THEOLOOG, apostel en evangelist				
ZO 9	VIJFDE ZONDAG VAN PASEN ZONDAG VAN DE SAMARITAANSE VROUW JESAJA, profeet Hand 11:19-26, 29-30; Joh 4:5-42 ZONDAG VOOR DE OOSTERSE KERKEN	TOON 4	ZO 26	VIJFDE ZONDAG VAN PASEN - Nafeest ZONDAG VAN DE SAMARITAANSE VROUW BASILIUS, bisschop van Amasea Hand 11:19-26; Joh 4:5-42	TOON 4
M 10	SIMON DE IJVERAAR, apostel		M 27	SYMEON, verwant aan de Heer, martelaar	
D 11	CYRILLUS en METHODIUS, apostel der Slavische volkeren		28	JASON en SOSIPATER, apostelen uit de Zeventig	
W 12	EPIPHANIUS en GERMANUS, bisschoppen		29	De 9 martelaren van Cyzicus	
D 13	GLYCERIA, maagd en martelares		30	JACOBUS, broer van Johannes de Theoloog	
V 14	ISIDORUS van Chios		1	JEREMIA, profeet	
Z 15	PACHOMIUS DE GROTE, monnik		2	ATHANASIUS DE GROTE, bisschop van Alexandrië	
ZO 16	ZESDE ZONDAG NA PASEN ZONDAG VAN DE BLINDGEBORENE THEODORUS DE GEWIJDE, monnik Hand 16:16-34; Joh 9:1-38	TOON 5	ZO 3	ZESDE ZONDAG VAN PASEN ZONDAG VAN DE BLINDGEBORENE THEODOSIJ van het Holenklooster van Kiev Hand 16:16-34; Joh 9:1-38	TOON 5
M 17	Afsluiting van Middenpinksteren ANDRONICUS en JUNIAS, apostelen uit de Zeventig		M 4	PELAGIA van Tharsus, martelares	
D 18	PETRUS en DIONYSIUS en gezellen martelaren		5	IRENE, grootmartelares	
W 19	PATRICIUS, bisschop van Prusa		6	JOB, die veel verduurde	
D 20	Afscheid van het Paasfeest HEMELVAART VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER, JEZUS CHRISTUS THALALEÛS en gezellen martelaren Hand 1:1-12; Lk 24:36-53		7	HEMELVAART VAN ONZE HEER EN GOD EN VERLOSSER, JEZUS CHRISTUS ACACIUS, martelaar Hand 1:1-12; Lk 24:36-53	
V 21	CONSTANTIËN en HELENA, apostelgelijken		8	JOHANNES DE THEOLOOG, apostel en evangelist	
Z 22	BASILISCUS, martelaar		9	Overbrenging van de relieken van Nicolaas naar Bari	
ZO 23	ZEVENDE ZONDAG VAN PASEN DE HEILIGE VADERS VAN HET EERSTE OECUMENISCH CONCILIE te Nicea (325) MICHAEL DE BELIJDER, bisschop van Synada Hand 20:16-18, 28-36; Joh 17: 1-13	TOON 6	ZO 10	ZEVENDE ZONDAG VAN PASEN DE HEILIGE VADERS VAN HET EERSTE OECUMENISCH CONCILIE te Nicea (325) SIMON DE IJVERAAR Hand 20:16-18, 28-36; Joh 17: 1-13	TOON 6
M 24	SYMEON de jongere, kluisenaar		M 11	CYRILLUS en METHODIUS, apostelen van de Slavische volkeren	
D 25	Derde vinding van de relieken van JOHANNES DE DOPER		12	EPIPHANIUS en GERMANUS, bisschoppen	
W 26	CARPUS, apostel uit de Zeventig		13	GLYCERIA, maagd en martelares	
D 27	THERAPON, priester van Sardes, martelaar		14	Afscheid van het Paasfeest ISIDORUS van Chios, martelaar	
V 28	EUTYCHES, bisschop van Melitene		15	PACHOMIUS DE GROTE, vader der monniken	
Z 29	THEODOSIA, maagd en martelares Gedachtenis van alle overledenen		16	Gedachtenis van alle overledenen THEODORUS de 'gewijde', monnik	
Z 30	ZONDAG VAN PINKSTEREN - TRINITEITZONDAG ISAÏAK, abt van het Dalmatus-klooster Hand 2:1-11; Joh 7:37-52, 8:12 In de vespers volgen de knielgeden	TOON 7	ZO 17	ZONDAG VAN PINKSTEREN TRINITEITZONDAG ANDRONICUS en JUNIAS, apostelen uit de 70 Hand 2:1-11; Joh 7:37-52, 8:12	TOON 7
W 31	Maandag van de heilige Geest HERMAS, apostel uit de Zeventig		M 18	Maandag van de heilige Geest PETRUS en gezellen martelaren	

POKROF

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
ecumenie
athanasia en willibrord

